

УДК 658:338.246

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Петряєва З. Ф.

кандидат економічних наук, професор, професор кафедри
міжнародного бізнесу та економічного аналізу
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Анотація. Розкрито роль фінансово-економічної безпеки в процесі стратегічного розвитку підприємства. Визначено методичні підходи до вибору стратегії розвитку підприємства. Розглянуто сучасні проблеми фінансово-економічної безпеки торговельних підприємств. Оцінено рівень фінансово-економічної безпеки торговельного підприємства на основі розрахунку порогових значень її показників. Розроблено методичні підходи щодо формування концепції фінансово-економічної безпеки при забезпеченні стратегічного розвитку підприємства. Запропоновано механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства при забезпеченні його стратегічного розвитку.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, стратегічний розвиток, підприємство, фінансовий стан, фінансова стійкість, методичні підходи, концепція, моніторинг, механізм.

Petriaieva Z. F.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ENSURING THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

Summary. The role of financial and economic security in the process of strategic development of the enterprise was presented. The methodological approaches to the choice of enterprise development strategy were defined. It is established that the development strategy of the enterprise should take into account the level of its protection from existing and threatening processes, which are characterized by the state of financial and economic security. It is concluded that the problem of applying the provisions of the theory of financial and economic security in the process of choosing the best strategy for the development of the enterprise from the available scenarios is not developed enough. It is shown that the main purpose of financial and economic security of the enterprise is to ensure not only its stable and maximally effective functioning in the present conditions, but to create a high potential for development and economic growth of the enterprise in the future. The current problems of financial and economic security of trade enterprises were considered. It is established that the decisive elements of the

strategy are the decision to allocate resources and create lasting competitive advantages. It is suggested to use SWOT-analysis as one of the methods on the basis of which domestic enterprises can develop development strategy in the conditions of unfavorable economic environment. The level of financial and economic security of trade enterprise was estimated based on the calculation of the threshold values of indicators. The strategic directions of the enterprise development are formulated, which is analyzed, taking into account its potential, estimation of prospects, tendencies of sectoral development and conclusion about the choice of strategy type. Methodical approaches to the formation of the concept of financial and economic security while ensuring the strategic development of the enterprise have been developed. The hierarchy of the states of financial and economic security is offered while ensuring the strategic development of the enterprise. It is proved that ensuring the financial security of the enterprise is connected with the formation and effective functioning of the system of monitoring the financial and economic activity of the enterprise. The structure of the general mechanism of formation of financial and economic security of the enterprise while ensuring its strategic development is recommended.

Keywords: financial and economic security, strategic development, enterprise, financial condition, financial stability, methodical approaches, concept, monitoring, mechanism.

Постановка проблеми. Найважливішою рисою сучасного бізнесу є вміння працювати в умовах діючих ризиків і загроз фінансово-економічної безпеці. Не завжди цивілізовані конкурентні відносини, недосконалість чинного законодавства, нерозвиненість страхового ринку, свавілля фіскальних органів, відсутність підприємницької культури у бізнесменів і т. д. – все це ставить підприємців перед проблемою вміння приймати рішення, ефективно управляти бізнесом в складній ситуації, створити умови для розвитку підприємства. Формування набору варіантів або сценаріїв стратегічного розвитку, вибір найкращого з них здійснюється на основі встановлених критеріїв з урахуванням цілей і завдань підприємства. Забезпечення розвитку підприємства можливе лише при його адаптації до умов невизначеності і захисті від загроз і ризиків.

Стратегія розвитку підприємства повинна базуватися на основі вибору найкращого сценарію з позиції доцільного розподілу ресурсів і протидії загрозливих підприємству зовнішнім і внутрішнім чинникам, виявленим в ході проведення їх оцінки. Вирішення цих питань досить актуальне і має

прикладне значення для українських підприємств. Теоретичне й практичне значення вирішення завдань забезпечення фінансово-економічної безпеки стратегічного розвитку підприємства обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства приділяли увагу такі вчені, як О. В. Ареф'єва, В. Ф. Гапоненко, Т. С. Клебанова, Г. В. Козаченко, В. С. Пономаренко, А. Н. Тищенко і ін. Однак вимагає подальшого, більш поглибленого дослідження питання забезпечення фінансово-економічної безпеки стратегічного розвитку торгівельних підприємств.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових працях недостатньо чітко визначено методичні підходи щодо формування концепції фінансово-економічної безпеки при забезпеченні стратегічного розвитку торгівельного підприємства та механізм розробки стратегії розвитку підприємства на основі оцінки його фінансово-економічної безпеки.

Мета статті. Метою даної статті є розробка методичних підходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки торгівельного підприємства в процесі його стратегічного розвитку.

Викладання основного матеріалу. Безперервність, пропорційність і ефективність функціонування підприємства забезпечуються тільки в процесі економічного розвитку, суть якого можна звести до направлення ресурсів в ті напрямки, де вони можуть забезпечити максимально високе розширене відтворення і стабільне економічне зростання протягом максимально тривалого періоду часу. У той же час забезпечення економічного розвитку підприємства визначається станом його адаптації до умов невизначеності і нестабільності процесів в економіці. Основною задачею системи є її ускорений перехід від стану стабілізації, що характеризується рівновагою, до розвитку на основі сбалансованих і окупних витрат ресурсів [1, 2]. Дане положення приводить до необхідності формування стратегії розвитку

безпосередньо на рівні підприємства, що дозволить будувати моделі його розвитку і досліджувати діяльність підприємства при різних варіантах господарських умов, в які воно буде поставлено. Таким чином, для ефективного функціонування і розвитку підприємство повинно сформулювати найбільш переважну стратегію розвитку, що дозволяє максимально використовувати можливості ресурсного потенціалу підприємства з урахуванням факторів внутрішніх і зовнішніх впливів навколишнього середовища.

В літературі, зокрема в працях Ансоффа І. Х., Минцберга Г., Пономаренко В. С., Фатхутдінова Р. А. та інших авторів, термін «стратегія розвитку» звужується до позиціонування продукції підприємства на ринках, іншими словами, до вибору стратегії поведінки на ринку [3, 4, 5, 6, 7, 8].

Інші автори стратегію розвитку підрозділяють на три групи: ринкова – включає в себе конкурентну, товарну, маркетингову та інші типи стратегій, і спрямована на освоєння конкурентоспроможної продукції, завоювання нових ринків, освоєння нових технологій, спрямованих на виготовлення інноваційної продукції або товарів більш високої якості; ресурсна – складається з технологічної, структурної, матеріальної, трудової стратегій і спрямована на ефективність використання ресурсів; фінансова – має самостійне значення і відіграє важливу роль при виборі пріоритету тієї чи іншої вищевказаної стратегії на основі розрахунку коефіцієнта незалежності [1, 8].

У більшості з розглянутих підходів до розуміння фінансово-економічної безпеки простежується зв'язок даної категорії з розвитком економічної системи. У той же час проблема застосування положень теорії фінансово-економічної безпеки в процесі вибору кращої стратегії розвитку підприємства з наявних сценаріїв розроблена недостатньо.

Між категоріями «фінансово-економічна безпека» та «розвиток» простежується взаємозв'язок. Розвиток – один з компонентів фінансово-економічної безпеки. Якщо економіка не розвивається, то в такому випадку

скорочується можливість виживання, і пристосованість до внутрішніх і зовнішніх загроз [2]. Тоді головною метою фінансово-економічної безпеки підприємства є забезпечення не просто її стійкого і максимально ефективного функціонування в умовах сьогодення, а створення високого потенціалу розвитку і економічного зростання підприємства в майбутньому [9,10,11, 12].

Забезпечуючи фінансово-економічну безпеку, впливаючи на її індикатори, керівництво підприємства вносить корективи в стратегію його розвитку. Механізм формування стратегії розвитку підприємства на основі управління фінансово-економічною безпекою в частині усунення виявлених загроз можна уявити послідовністю наступних етапів: виявлення чинників фінансово-економічної безпеки на основі моніторингу; оцінка економічної безпеки підприємства на основі сукупності індикаторів, їх порогових значень, що визначаються методом кластерного аналізу, що відбиває вплив кожного фактора; ідентифікація «слабких місць» (недостатній рівень індикатора), трактування загроз; формування сценаріїв стратегії розвитку підприємства на основі управління фінансово-економічною безпекою з урахуванням загрозливих процесів; вибір найкращого сценарію розвитку на основі критеріїв рентабельності сукупного капіталу і ймовірного рівня фінансово-економічної безпеки [13, 14, 15, 16].

Вибір найкращого сценарію стратегії розвитку можна визначати за двома критеріями: рентабельності сукупного капіталу як критерію розвитку і можливого рівня фінансово-економічної безпеки як показника, який відображає ефективність управління фінансово-економічною безпекою.

Визначальними елементами стратегії є рішення про розміщення ресурсів і створення тривалих конкурентних переваг. Рішення про розміщення ресурсів – це вибір продуктів і ринків, що припускають найкращі можливості для інвестування. Будь-яке підприємство має можливість розвитку в чотирьох напрямках, тобто може мати чотири основні стратегії: стратегію проникнення на ринок, стратегію розвитку ринків, стратегію розробки товару, стратегію диверсифікованості.

Одним із методів, на базі якого вітчизняні підприємства можуть розробляти стратегію розвитку в умовах несприятливого економічного середовища, є SWOT-аналіз. Послідовність стратегічного планування з використанням SWOT-аналізу передбачає: виділення критеріїв успіху, визначення можливостей та загроз, які можуть вплинути на майбутню діяльність підприємства; аналіз сильних та слабких сторін підприємства, враховуючи рівень розвитку конкурентів; формування пропозицій на основі аналізу; обговорення необхідності та наслідків прийнятих заходів; розробку вибраної стратегії; негайне чи відкладне її виконання; контроль та оцінку результатів [4].

Фінансово-економічна безпека торговельної діяльності передбачає проведення таких заходів, які забезпечать стабільність функціонування підприємства, покращення фінансових результатів, ефективність використання майна, впровадження передових науково-технічних досягнень і покращення соціального клімату на підприємстві торгівлі. Керівництву торговельного підприємства необхідно проводити постійний контроль і моніторинг загроз фінансово-економічній безпеці, здійснювати превентивні заходи, що дасть змогу максимально ефективно і стабільно функціонувати.

Результати аналізу діяльності торговельного підприємства ТОВ «Стормак» свідчать про те, що дебіторська заборгованість у період з 2017 по 2018 рік, не перевищує кредиторську, що є негативним фактором. Збільшення дебіторської заборгованості може бути наслідком зниження платоспроможності покупців. Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською говорить про те, що підприємство активніше бере, ніж дає комерційний кредит, а це може спричинити загрози фінансової діяльності.

Поточна кредиторська заборгованість в загальній структурі балансу в середньому в 2018 році склала 99,6 %. В 2018 р. сталося збільшення поточної кредиторської заборгованості порівняно з 2017 р. на 68872 тис. грн. На підприємстві необхідно стежити за погашенням кредиторської

заборгованості, оскільки прострочена заборгованість призводить до виникнення загроз фінансовому стану підприємства.

Показники рівня фінансово-економічної безпеки підприємства дають можливість виявити больові точки в його діяльності, визначити основні напрямки та найбільш дієві способи забезпечення безпеки. Вивчення балансу ТОВ «Стормак» дозволяє зробити деякі висновки: відбулося зростання як сформованих необоротних активів, так і оборотних активів підприємства; спостерігається збільшення поточних зобов'язань; дебіторська заборгованість збільшилася на 1755 тис. грн, що, можливо, пояснюється зниженням платоспроможності покупців ТОВ «Стормак». Результати розрахунків показали, що на підприємстві відбулося зменшення частки оборотних активів, основних засобів в сумі активів; частки запасів в оборотних активах. Зниження мобільності активів свідчить про труднощі перетворення активів підприємства у ліквідні кошти.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється за даними балансу і дозволяє визначити здатність підприємства оплатити свої поточні зобов'язання. В 2018 році найбільш ліквідні активи не перевищують короткострокові пасиви і підприємство не може бути платоспроможним в недалекому майбутньому з урахуванням несвоєчасних розрахунків з кредиторами, неотриманням коштів від продажу продукції в кредит. Порухення решти вказує на те, що ліквідність балансу відрізняється від абсолютної. Проаналізувавши показники ліквідності ТОВ «Стормак» за 2016 – 2018 рр., можна зробити наступні висновки:

- 1) коефіцієнти ліквідності значно менші, ніж їх нормативні значення;
- 2) підприємство не має власних обігових коштів для того, щоб розрахуватися за поточні зобов'язання. Власні обігові кошти в 2018 році зменшились на 31887 тис. грн, що свідчить про ризикову діяльність підприємства;
- 3) коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами показав, що впродовж трьох років оборотні активи підприємства не фінансуються за рахунок власних коштів.

Для визначення ступеня ризику фінансової стійкості застосовуються показники, що враховують, з одного боку, джерела фінансування запасів, які використовуються підприємством, а з іншого – дають можливість зробити висновок щодо загального ступеня залежності суб'єкта господарювання від зовнішніх джерел фінансування. Проведені розрахунки показали, що в 2016-2018 рр. для ТОВ «Стормак» був характерним кризовий фінансовий стан, що вказує на можливість банкрутства підприємства. Така ситуація свідчить про нездатність підприємства розраховуватися по своїм зобов'язанням. Вона стає причиною неприпустимого фінансового стану в поточному періоді, що призводить до втрати фінансової рівноваги в довгостроковій перспективі. Згідно з коефіцієнтом автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу), протягом 2016-2018 рр. власних коштів підприємство не авансувало у свою діяльність, що свідчить про недостатню фінансову стійкість. Тобто спостерігається високе значення показників його фінансової залежності, що означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні функціонування підприємства, а отже, і велику загрозу втрати фінансової незалежності. Всі інші показники підтверджують цей висновок.

Аналіз ділової активності дозволяє проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів підприємства. Оцінюючи динаміку показників ділової активності ТОВ «Стормак» за 2016-2018 рр., бачимо, що відбувається незначне прискорення оборотності активів, оборотних активів, запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості. Збільшення коефіцієнта дебіторської заборгованості свідчить про поліпшення платіжної дисципліни покупців. Позитивно оцінюється зниження середньої тривалості обороту дебіторської заборгованості, що свідчить про наявність відносного вивільнення коштів підприємства. Збільшення коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості може відображати поліпшення платіжної дисципліни підприємства з постачальниками, бюджетами та іншими кредиторами або збільшення закупівель з відстроченням платежу. Середня

тривалість обороту кредиторської заборгованості в 2018 році становить 194,1 дня повернення боргів підприємством. Коефіцієнт оборотності власного капіталу в динаміці відображає несприятливу для підприємства тенденцію неефективності використання власного капіталу, зменшення ділової активності.

Стратегія ТОВ «Стормак» щодо досягнення цілей передбачає наступні першочергові основні напрями своєї діяльності: постійне вдосконалення та прагнення до досягнення високого рівня якості обслуговування населення, що дозволить зайняти лідируючі позиції на ринку в Україні та в світі; закріплення існуючих позицій серед торгівельних підприємств, співробітництво з найбільшими світовими корпораціями та фірмами України; постійна участь в загальноукраїнських та міжнародних конкурсах на кращу торгівельну організацію; щорічна публікація інформації щодо діяльності ТОВ «Стормак» щодо покращення якості наданих послуг в періодичних журналах; організація постійної роботи щодо покращення якості обслуговування покупців; підвищення матеріальної зацікавленості співробітників підприємства; створення комфортних умов праці за рахунок ремонту та оновлення торговельних площ, оснащення робочих місць сучасною технікою та необхідними програмними засобами та продуктами.

Формування перспектив розвитку ТОВ «Стормак» здійснюється під впливом наступних факторів: загальноекономічні зміни; зміни в секторі економіки знань; зміни в галузі; зміни ринку; наявність та ефективність реалізації потенціалу ТОВ «Стормак».

Процедура оцінки перспектив підприємства передбачає два етапи: якісна оцінка впливу факторів на діяльність і розвиток організації; власне оцінка, тобто зіставлення короткої характеристики перспектив організації на підставі оцінки впливу факторів. Методика оцінки впливу факторів передбачає наступну послідовність рішення задач: оцінка впливу конкретного фактору на діяльність торговельного підприємства; оцінка

впливу факторів в конкретному секторі; оцінка сукупного впливу усіх факторів.

При виборі факторів та оцінки їх впливу на діяльність ТОВ «Стормак» були використані підходи SWOT-аналізу та результати раніше наведених розрахунків. SWOT-аналіз – це один з найпоширеніших видів аналізу в стратегічному управлінні на сьогоднішній день. Універсальність аналізу дозволяє використовувати його у різних аспектах вивчення: аналіз продукції, підприємства, конкурентів, міста, регіону і т. д. Цей метод використовується для будь-якого підприємства з метою уникнення кризової ситуації. Процедура стратегічного вибору ТОВ «Стормак» передбачає вибір конкретного виду стратегії. При цьому один з видів стратегії, пріоритетний, повинен бути вибраний як основний, але доповнений елементами інших стратегій, які відрізняються, хоча спроможні бути застосованими. Для ТОВ «Стормак», яке досліджується, виходячи з результатів проведеного аналізу, пріоритетом є стратегія стабілізації.

Стратегію можна розглядати як збірку правил для прийняття управлінських рішень, які організація використовує у своїй діяльності. Вони можуть бути об'єднані у наступні 4 групи: правила, які використовуються при оцінці результатів діяльності в даний час і в майбутньому; правила, за якими формуються стосунки підприємства з зовнішнім середовищем (визначають зміст науково-технічної продукції і технології, які розробляються, ринок споживання продукції); правила, які встановлюють стосунки та процедури в середині організації; правила, за якими підприємство здійснює свою повсякденну діяльність.

На підставі даних про потенціал підприємства, оцінки його перспектив, тенденції галузевого розвитку і висновку про вибір типу стратегії можна сформулювати наступні стратегічні напрямки розвитку ТОВ «Стормак»: збереження своєї частки на національному ринку; забезпечення більш високої позиції в галузі; збереження переваг над основними конкурентами;

зростання конкурентоздатності; повне задоволення потреб покупців; розширення сфери нових послуг.

Реалізація цих напрямів стратегічного розвитку ТОВ «Стормак» дозволить підвищити обсяг товарообігу, чисельність персоналу, прибуток, рентабельність, заробітну плату працівників. Стратегія розвитку в області товарної політики може здійснюватися в наступних напрямках: розширення товарної номенклатури за рахунок включення в неї нових асортиментних груп товарів; збільшення насиченості товарної номенклатури в рамках існуючих асортиментних груп; поглиблення товарної номенклатури за рахунок збільшення числа варіантів кожного товару; зміна гармонійності між товарами в залежності від цілей торгівельного підприємства.

Аналізованому підприємству можливо підвищити конкурентний статус тільки за рахунок селективного зростання – реінвестувати і вийти зі стратегічної зони господарювання з низькою привабливістю, де підприємство не в змозі добитися надійної конкурентної переваги.

В ринкових умовах розвитку економіки країни з постійними факторами зміни кон'юнктури, зростання конкуренції, впливу технічного прогресу і можливості банкрутства зростає необхідність забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств. Концептуальна модель забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства дає уявлення про склад її основних елементів, серед яких ряд елементів недостатньо відпрацьовані і вимагають переосмислення. До таких елементів, на наш погляд, слід віднести: оцінку рівня фінансово-економічної безпеки, стратегію і механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки. Відома класифікація рівнів фінансової стійкості підприємства: абсолютна, нормальна, нестійкий стан, кризовий. Використовуючи цей ряд фінансових станів підприємства, можна отримати ієрархію станів фінансово-економічної безпеки при забезпеченні стратегічного розвитку підприємства (рис. 1). Розташування стану «абсолютно безпечний» вище стану «нормальний» в схемі ієрархії

припускає, що стан «абсолютно безпечний» володіє не тільки всіма ознаками «нормального» стану, але і додатковими якостями.

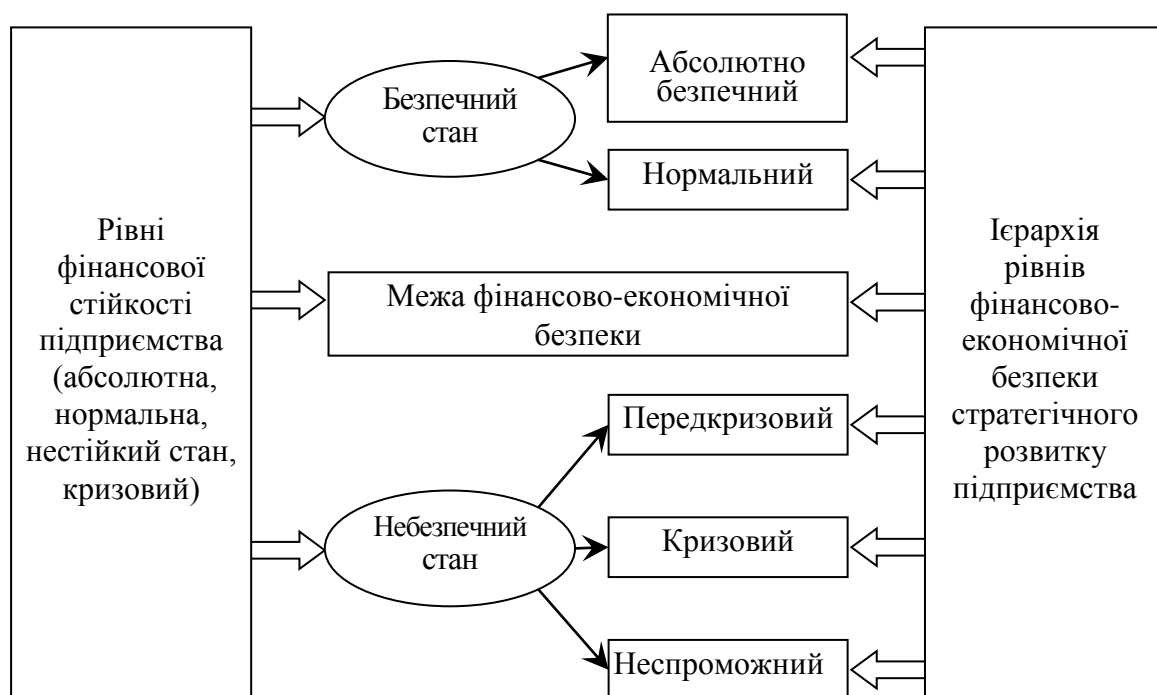

Рис. 1. Схема ієрархії рівнів фінансово-економічної безпеки стратегічного розвитку підприємства (розробка автора)

Так як поточний стан фінансово-економічної безпеки підприємства гіпотетично може виявитися будь-яким в системі ієрархії станів, то бажаний стан має визначатися більш високою ступінню ієрархії станів.

Це вимагає застосування різних поточних стратегій, які відрізняються конкретними цілями, методами, механізмами і заходами реалізації. Підприємство повинно мати основну мету і основну стратегію – досягнення підприємством абсолютно безпечного стану, а також поточну мету і поточну стратегію – перехід підприємства на вищий щабель ієрархії станів фінансово-економічної безпеки. В цілому стратегія забезпечення фінансово-економічної безпеки – це загальна стратегія розвитку підприємства, що включає в себе

поточні стратегії переходу підприємства на наступний вищий щабель ієрархії станів фінансово-економічної безпеки, аж до стану «абсолютно безпечний».

У джерелах з економічної безпеки пропонуються різні підходи до складу та змісту механізмів фінансово-економічної безпеки при забезпеченні стратегічного розвитку підприємства, але цілісне уявлення про структуру та зміст механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства при забезпеченні його стратегічного розвитку відсутнє.

В структурі загального механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства при забезпеченні його стратегічного розвитку слід визначати мотиви (досягнення найкращого стану розвитку підприємства, наявність загроз потенціалу та економіці підприємства) і систему взаємодії сукупностей методів, інструментів, важелів і процедур. Основними інструментами (зовнішніми механізмами) є: інституційні механізми та формальні правила (закони, адміністративні акти, стандарти, контрактне право і т. д.); неформальні обмеження (традиції, звичаї, умовності); страхування (перерозподіл ризику); конкуренція; репутація та ін. До основних важелів (внутрішніх механізмів) можна віднести: моніторинг і аналіз чинників загроз; оцінку рівня фінансово-економічної безпеки підприємства; стратегію забезпечення фінансово-економічної безпеки як сукупність поточних стратегій підприємства переходу на більш вищий щабель ієрархії станів фінансово-економічної безпеки і необхідних функціональних стратегій; механізми та заходи реалізації стратегії; контроль реалізації стратегії.

Механізми реалізації поточних стратегій переходу підприємства на вищий щабель ієрархії станів фінансово-економічної безпеки в поєднанні з вибраними функціональними стратегіями і кількісними та якісними змінами продукту стратегічного управління підприємства повинні обиратися, на наш погляд, за конкретним результатом аналізу факторів загроз, оцінки фінансового стану підприємства.

З метою створення надійної системи фінансово-економічної безпеки стратегічного розвитку підприємства необхідно застосовувати комплекс сучасних комп'ютерних технологій, економіко-математичних моделей для визначення її рівня. В економічній науці широко використовуються лінійні програми для вирішення проблем раціоналізації вантажного транспорту, вибору найкращих рішень у бізнесі, ефективного розвитку промисловості та окремих компаній. Якщо завдання через складність об'єкта неможливо вирішити лінійним програмуванням, використовують нелінійні методи програмування.

Дослідження різних підходів до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємств показало, що, незважаючи на досить широкий перелік показників, їх характеристика не враховує вплив таких зовнішніх факторів, як інфляція, динаміка ринку, доступність зовнішнього фінансування. Розуміючи значимість їх впливу на фінансову безпеку підприємства, вважаємо за необхідне включення в оцінку фінансової безпеки деяких індикаторів.

Сукупність впливу внутрішніх та зовнішніх чинників, що визначається системою представлених показників, дозволила виділити індикатори класів фінансової безпеки підприємства. Серед внутрішніх факторів слід виділити: коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{пл} \geq 1$); коефіцієнт оборотності капіталу ($K_{об1} \geq K_{об0}$, де $K_{об1}, K_{об0}$ – коефіцієнт оборотності капіталу на кінець і на початок періоду відповідно); частку власних оборотних коштів у покритті запасів ($Двок > 0$); рентабельність капіталу ($ROA > 10\%$). До зовнішніх факторів слід віднести: доступність зовнішнього фінансування ($Дзф$); співвідношення рентабельності капіталу та інфляції (ROA / I); динаміку ринка, на якому працює підприємство ($Др$). Індикатори класів фінансово-економічної безпеки підприємства будуть наступні:

1) абсолютно безпечний клас

($K_{пл} > 1$, $Двок > 0$, $ROA > 10\%$, $K_{об1} > K_{об0}$, $Дзф_1 > Дзф_0$, $ROA / I > 1$, $Др > 1$; динаміка змін показників – позитивна);

2) нормальний клас

($K_{пл} \geq 1$, $Двок > 0$, $0 < ROA < 10$, $Коб_1 > Коб_0$, $Дзф_1 > Дзф_0$, $ROA / I = 1$, $Др = 1$; динаміка змін показників – позитивна);

3) передкризовий клас

($K_{пл} = 1$, $Двок > 0$, $ROA \geq 0$, $Коб_1 = Коб_0$, $Дзф_1 = Дзф_0$, $0 < ROA / I < 1,0$, $0,5 < Др < 1,0$; динаміка змін показників – негативна);

4) кризовий клас

($K_{пл} < 1$, $Двок < 0$, $ROA < 0$, $Коб_1 < Коб_0$, $Дзф_1 < Дзф_0$, $ROA / I < 0$, $Др < 0,5$; динаміка зміни показників – негативна).

Забезпечення фінансової безпеки підприємства нерозривно пов'язане з формуванням і ефективним функціонуванням системи моніторингу фінансово-господарської діяльності підприємства. Систему моніторингу пропонується розглядати у вигляді двох взаємопов'язаних блоків: поточного і річного моніторингу, що забезпечує контроль на основі комплексної діагностики фінансово-економічного стану підприємства і визначення класу фінансової безпеки. Така система моніторингу спрямована на прийняття ефективних управлінських рішень, що забезпечують підприємствам досягнення фінансової безпеки в умовах змін, які відбуваються як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі, що створює можливість суб'єкту господарювання адекватно реагувати на зміни класу фінансової безпеки. Встановлення ступеня впливу структури капіталу на фінансову безпеку підприємства дозволяє визначити оптимальну структуру капіталу для забезпечення фінансової безпеки конкретного підприємства.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки стратегічного розвитку – це завдання, що стоять перед кожним підприємством в різних економічних умовах. В даний час питання про формування і функціонування механізму, спрямованого на управління сталим розвитком підприємства для реалізації стратегічних і тактичних завдань, залишається відкритим.

Підхід до формування механізму стійкого розвитку підприємства включає в себе диференціацію управління сталим розвитком підприємства на

об'єкти управління і керуючу систему, аналіз і оцінку якісних і кількісних показників і прийняття управлінських рішень на основі аналізу комплексів управлінських дій. З метою досягнення сталого розвитку шляхом визначення фінансової безпеки розроблений фінансово-економічний механізм, який є складовою частиною механізму управління діяльністю підприємства, що відображає взаємозв'язок і взаємодію між окремими процесами господарської та фінансової діяльності. Кожному класу фінансової безпеки відповідають певні методи і прийоми, використання яких покликане сприяти збереженню або досягненню стійкого стану промислового підприємства, забезпеченню його фінансової безпеки, а отже, підтримці творчого розвитку протягом як короткострокового, так і довгострокового періоду.

Інструменти фінансового менеджменту, в рамках єдиного фінансово-економічного механізму управління сталим розвитком підприємства, характеризуються багатофункціональністю, їх зміст буде залежати від обраного керуючою підсистемою методу впливу. Для організації ефективного механізму управління сталим розвитком підприємства необхідно своєчасно визначати внутрішні і зовнішні загрози, а також встановлені порогові значення, які не тільки ідентифікують клас фінансової безпеки, а й сигналізують про його зміну (у бік погіршення). Використовуючи запропонований фінансово-економічний механізм управління сталим розвитком підприємства, можна ідентифікувати клас фінансової безпеки і коригувати його шляхом відповідних методів для реалізації стратегії розвитку.

Висновки та пропозиції. Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки, виявлення індикаторів, які задовольняють граничним значенням, полягає в основі визначення тих «вузьких місць», пріоритет в усуненні яких має віддаватися при формуванні стратегії розвитку підприємства.

Визначення конкретного варіанта стратегічного розвитку підприємства та засобів його реалізації – досить складна проблема наукового прогнозування. Вона органічно пов'язана з пошуком нових імпульсів

активізації технологічного оновлення та розвитку, з особливостями внутрішніх накопичень і залученням зовнішніх засобів для інвестицій та інновацій у виробничий процес.

Проведене дослідження дозволило: сформувані ієрархію станів фінансово-економічної безпеки при забезпеченні стратегічного розвитку підприємства; узагальнити ознаки, що характеризують різні ступені в ієрархії станів фінансово-економічної безпеки підприємств; висловити стратегію забезпечення фінансово-економічної безпеки через сукупність поточних стратегій переходу підприємства на вищий щабель ієрархії станів фінансово-економічної безпеки в поєднанні з функціональними стратегіями, які наповнюють поточні стратегії конкретним змістом; уявити структуру загального механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства при забезпеченні його стратегічного розвитку.

Список літератури:

1. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі. Харків, 2016. 496 с.
2. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи. Харків, 2009. 328 с.
3. Ансофф И.Х. Новая корпоративная стратегия. Санкт-Петербург, 2004. 416 с.
4. Минцберг Г., Альстренд Б., Лемпел Дж. Школы стратегий. Санкт-Петербург, 2000. 336 с.
5. Минцберг Г., Куинн Дж., Гошал С. Стратегический процесс. Санкт-Петербург, 2001. 567 с.
6. Пономаренко В.С., Ястремская Е.Н., Луцковский В.М., Кушнар С. Л., Полуэктова Л.И., Шульга Г.А. Механизм управления предприятием: стратегический аспект. Харьков, 2002. 252 с.
7. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент: учебник. Москва, 2008. 448 с.
8. Тищенко А.Н. Головка О.С. Стратегия управления развитием

предприятия. Харьков, 2003. 198 с.

9. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Економічна основа формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1. С. 98 – 103.

10. Илларионов А.Н. Критерии экономической безопасности. *Вопросы экономики*. 2015. № 10. С. 35-58.

11. Козаченко А.В., Пономарев В.П, Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность: сущность и механизмы обеспечения: монография / за ред. Г.В. Козаченко. Київ, 2003. 280 с.

12. Управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі в умовах невизначеності: монографія / за ред. А.С. Крутової. Харків, 2017. 264 с.

13. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Киев, 2004. 784 с.

14. Гапоненко В.Ф., Беспалько А.Л., Власков А.С. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы. Москва, 2007. 208 с.

15. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3. С. 12-19.

16. Клебанова Т.С., Сергієнко Є.А. Моделі оцінки, аналізу та прогнозування економічної безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*. 2006. № 8. С. 65-72.

References:

1. Raevneva O.V. (2016) *Upravlinnja rozvitkom pidpriemstva: metodologija, mehanizmi, modeli*. [Enterprise development management: methodology, mechanisms, models]. Kharkiv: VD «INZHEK». (in Ukrainian)

2. Ponomarenko V.S., Tridid O.M., Kizim M.O. (2009) *Strategija rozvitku pidpriemstva v umovah krizi* [Strategy of enterprise development in crisis]. Kharkiv: VD «INZHEK». (in Ukrainian)

3. Ansoff I.H. (2004) *Novaja korporativnaja strategija* [New corporate strategy]. Sankt-Peterburg: Piter Kom. (in Russian)

4. Minberg G., Al'stend B., Lempel Dzh. (2000) *Shkoly strategij* [School of Strategy]. Sankt-Peterburg: Piter. (in Russian)
5. Minberg G., Kuinn Dzh., Goshal S.(2001) *Strategicheskij process* [Strategic process]. Sankt-Peterburg: Piter. (in Russian)
6. Ponomarenko V.S., Jastremskaja E.N., Luckovskij V.M., Kushnar' S. L., Polujektova L.I., Shul'ga G.A.(2002) *Mehanizm upravljenja predprijatiem: strategicheskij aspekt*. [Enterprise management mechanism: strategic aspect]. Kharkiv: KhGEU. (in Ukrainian)
7. Fathutdinov R.A. (2008) *Strategicheskij menedzhment: uchebnik* [Strategic Management: a textbook]. Moscow: Delo. (in Russian)
8. Tishhenko A.N. Golovko O.S. (2003) *Strategija upravljenja razvitiem predprijatija* [Enterprise Development Management Strategy]. Kharkiv: EDENA. (in Ukrainian)
9. Aref'eva O.V., Kuzenko T.B. (2009) Ekonomichna osnova formuvannja finansovoï skladovoï ekonomichnoï bezpeki [The economic basis for the formation of the financial component of economic security]. *Aktual'ni problemi ekonomiki*, no. 71, pp. 98–103.
10. Illarionov A.N. (2015) Kriterii jekonomicheskoy bezopasnosti [Economic security criteria]. *Voprosy ekonomiki*, no. 10, pp. 35–58.
11. Kozachenko A.V., Ponomarev V.P, Ljashenko A.N. (2003) *Jekonomicheskaja bezopasnost': sushhnost' i mehanizmy obespechenija: monografija* [Economic security: the nature and mechanisms of security: a monograph]. Kyiv: Libra (in Ukrainian)
12. *Upravlinnja finansovoju bezpekoju pidpriemstv torgivli v umovah neviznachenosti: monografija* / za red. A.S. Krutovoï (2017) [Managing financial security of a trading company in the face of uncertainty: monograph]. Kharkiv: Vydavets' Ivanchenko I.S. (in Ukrainian)
13. Blank I.A. (2004) *Upravljenje finansovoj bezopasnost'ju predprijatija* [Enterprise financial security management]. Kyiv: Elga, Nika-Centr. (in Ukrainian)
14. Gaponenko V.F., Bepal'ko A.L., Vlaskov A.S. (2007) *Jekonomicheskaja*

bezopasnost' predpriyatij. Podhody i principy [Economic security of enterprises. Approaches and principles]. Moscow: Oc-89. (in Russian)

15. Il'jashenko S.N. (2003) Sostavljajushhie jekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatija i podhody k ih ocenke [Components of economic security of enterprises and approaches to their assessment]. *Aktual'ni problemi ekonomiki*, no 3, pp. 12–19.

16. Klebanova T.S., Sergienko Є.A. (2006) Modeli ocinki, analizu ta prognozuvannja ekonomichnoi bezpeki pidpriemstva [Models of estimation, analysis and forecasting of economic security of the enterprise]. *Biznes Inform*, no. 8, pp. 65–72.